PG
3969
Z46P3
1920

From the Collection
of the late

JOHN LUCZKIW

С. Е. ЗІНЕВИЧ

ПАН ШТУКАРЕВИЧ

АБО

ОКАЗІЯ, ЯКОЇ НЕ БУВАЛО.

Сільські сцени на 2 дії і 4 відслони зі співами.

ЦІНА 35 ЦЕНТІВ.

З друкарні „Свободи",
83 Grand St., Jersey City, N. J.
1920

С. Е. ЗІНЕВИЧ.

PAN

ПАН ШТУКАРЕВИЧ

АБО

ОКАЗІЯ, ЯКОЇ НЕ БУВАЛО.

Сільські сцени на 2 дії і 4 відслони зі співами.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

З друкарні „Свободи",
83 Grand Street, Jersey City, N. J.
1920

PG
3969
Z46 P3
1920

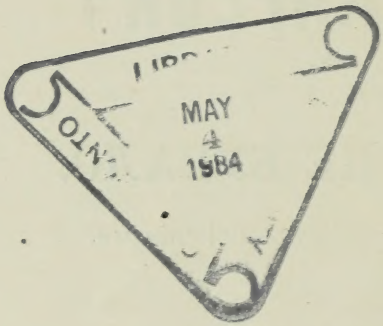

ДІЄВІ ОСОБИ:

Пльондра Авуд Пегасієвич, дяк с. Лисинки, 66 літ, високий, тонкий, голова у нього лиса, тілько на потилиці теліпається довге, ріденьке, рижувате з просіддю волосє; таким же ріденькем волосєм обросло його зношене обличчя, з величезним носом, похожим на нечищеного червоного буряка з двома широкими в ньому дірками. Тоненькі, зморщені губи з опущеними до низу куточками, припухші віка і блискучі ланіти його обличчя відбивають в собі помісь сладчайшого смиренія з величезною лютостю. Одягнений Пльондра в довгий парусиновий халат, добре таки засланцьований, таку-ж камізельку, димові штани запущені в холяви діхтяних чобіт, шия завязана чорною хусткою.

Євпроксія Капитановна, його жінка, 54 літ, товстезна, з рябим обличчям, широким, кирпатим носом, крикливим голосом; в квітчастій цицовій кохточці і чорній спідниці; на голові чорна, з червоними квітками хустка.

Варвара, їх дочка, 30 літ, висока, кремезна, з одутловатим обличчям, товстими губами, великим носом; волосє заплетено в дві коси і обвито навкруги голови.

Дзядзюра Мигдоній Ермолаєвич, 57 літ, кум Пльондри, середнього росту, з широкою сивою бородою. Густий, кучерявий чуб, з переділом на лівім боці обкутує його голову, на тімї невелика лисинка: одягнений в довгий чорний сурдут, барвисту желітку, широкі, на випуст, штани і українську вишиту сорочку.

Штукаревич Фтома Сидорович, 42 літ, товстий, росту висше середнього, пузатий; але не дивлячись на те, що такий товстий, він дуже проворний; обличчя у нього кругле, гладко обголене, з бистрими, веселими очима; ніс товстий — шишкуватий, губи теж товсті, вуси стирчать як у кота; волосє на голові гладеньке, підстрижене „в скобку", вється до гори і придає обличчу характер веселого гумору; в розмовах гаркає на букву р, вимовляючи її горлом; вся постать його вдає з себе неначе знак питання, що чекає відповіди; сорочка у нього біла, прасована, ковнір з червоним бантом, на ногах великі чоботи. (Ріст Пльондри і Штукаревича може бути однаковий).

Плитка, соцький с. Лисянки.

Кокорудзяк, урядник.

Лейба Дувидович Мондрик.

Лаврій Сниця, селянин з с. Лисянки.

Маланка Шпортуниха, баба-ворожка з того-ж села.

Дундик Єрмократ Пилипович, товстий, карликуватий; риже його волосє низько обстрижене й стерчить до гори, як на їжакови; брови зігнені півкругами до гори, під носом стирчать довгі рижі вуси, зігнувшись з обох боків обголеного обличчя, неначе дуги; — бувши колись помічником волосного писаря, але через пиянство збився з пливу і через те на обличчі його й лягли виразні риси того, що він занадто молився Бахусові; сорочка на ньому брудна, одежа вся в латках, чоботи діраві.

Грицько, Луцько, Демид, Стецько, Івась, Панас — школярі.

(Щоб пєсі надати більше жвавости, треба щоб ролі школярів неодмінно виконували жінки).

———o———

ДІЯ І.

Велика хата; в середній стіні — двері з сіний, праворуч, в кутку, — піч вариста, ліворуч — мисник з посудом, під правою стіною стоїть ліжко, під лівою, на всю її довжину, лавка, в тій же стіні вікно; біля лави, близше до глядачів — великий стіл, за столом невеличка лавка, з правого боку — табуретка.

СЦЕНА І.

Як підноситься завіса, то серед сцени стоїть зігнувшись **Луцько.** Щоб не впасти, сперся руками об коліна. На спині в нього сидить **Грицько** і держить в правій руці мяч. Біля нього, збоку, стоять **Димид, Стецько, Івась, Панас** і чекають.

Грицько (хоче кинути мяч). Ловіть!... (Але мяча не кинув).

Панас: Та кидай же, чого дрочишся!...

Грицько: А дуже тобі кортить їхати, га?

Луцько: Та кидай бо, а то я тебе скину, надоїло вже держати.

Грицько (бє Луцька мячем по спині): Тпру, сива, не брикайся, тпру! А на других любиш їздити?...

Луцько: Їдь, їдь, та гляди, попадешся й ти мені, не швидко я тебе випущу.

Стецько: Кидай-бо!

Грицько: Ловіть! (Кидає мяч об землю).

Івась (піймав мяча): Бач, таки піймав! (Грицько зплигує на землю). Ставай, Грицьку, за коня.

Грицько: Я не стану, я не підхоплював руками... Демид підхоплювався, хай він і стає.

Демид: Брешеш! Я не підхоплювався...

Луцько: Ставай, ставай, не верти, як пес хвостом... нічого тобі не поможе.

Грицько: Колиж я не підхоплювався!... Я не хочу, я не стану!

Луцько: Станеш!...

Грицько: Не стану, що ти мені зробиш?

Луцько: Хлопці, беріть його! Він думає, що як він сильнійший, то й може по нас їздити, а ми по нім то й ні! (Кидається на Грицька, а за ним і решта хлопців; починають борушкатись; Грицько виривається).

Грицько: Ну, буде, я вже сам стану, а то ви на мені одежу порвете!

Івась: То й ставай, чогож пручаєшся!...

Грицько (нахиляє спину обпершись руками об коліна): Сідай! Щоб ти каменем сів!...

Івась (вискочив йому на спину): Кріпка, нівроку, кляча, неначе нашого дяка куца кобила... Таки зануздали рябу, а довго брикалась...

Грицько: Я тебе як брикну, то ти з мене сторч головою полетиш...

Івась (дриґає ногами): Тпру, ряба!... тпру!...

СЦЕНА II.

Пльондриха (влітає в хату з палицею в руках): А!... різало-б, пороло, дубило, трастувало!... (Бє палицею Грицька; Івась зплигує з нього і утікає вікном; решта хлопців, діставши два-три буханки, тікають, хто вікном, а хто в двері). Бач, чого вони тут учаться!... Замісць того, щоб свою лекцію учити, то вони у коний виграють, мячем землю виколупують та порох збивають. (В двері):

Почекайте-ж, хиба не вернетесь до хати... (Виходить на перед сцени). Та ні, годі!... Я вже терплю, терплю, а як очортіє колись мені, то я і учителя і школярів вижену геть аж на улицю... Другі бакалярі учать дітий, то й сидять над ними, а мій чоловік і байдуже, — кине їх, а сам і пійде по селу кліпи заливати, а вони он що виробляють... Покарав мене Господь чоловіком, видно не тілько за мої гріхи, а й за гріхи моїх батьків. Чи є де на Божім світі така мучениця, як я?..: Сама скрізь побиваюся: і в хаті, і в полі, і в городі, — хоч розірвися на всі боки... сили волової не стане поратись, а не то що чоловічої... Він бере за них гроші та пропиває, а я кождий день тілько те й роблю, що мажу діл та стіни затираю, а то неначе-б хлів зробили... Гай, гай!... (Бере коло печі віник). Берись за панщину, а через пів години знов те-ж саме, (мете) мети, масти та підмазуй... І нехай би мені сказав хто: на що ото мужика вчити? Та його скілько не вчи, а він все мужиком буде. Потрібна мужикови та грамота? Мужика не вчи, а друкуй, щоб з нього аж шкура злазила; от тоді він буде грамотний... (Відчиняються двері, показується голова Дзядзюри. Пльондриха бє його віником по голові, а помітивши свою помилку, з жахом відступає назад). Кум!... Мигдоній Гермолайович!... Отсе так привитала вас!... Вибачайте-ж мені дурній.

СЦЕНА III.

Дзядзюра і Дячиха.

Дзядзюра (входячи): Та ще по самісінькій лисині... ніби виміряли... Хе, хе, хе!... Як ся маєте? (Цілуються).

Пльондриха: Помаленьку, хвалити Господа... Вибачайте-ж, кумцю!...

Дзядзюра: Та вибачаю-ж, вибачаю... Не безпокойтеся, Євпраксія Капитановна, то нічого... Трапляється, случається, приходиться всього потрошку... Добре що віником, а не коцюбою!... (Лапає лисину).

Пльондриха: Сідайте-ж, кумцю!

Дзядзюра (сідає): Спасибі...

Пльондриха: А все ті дітлахи винні. Старий мій десь пійшов, а вони без усякого догляду, що хотять, те й роблять... Входжу, маєте, сюди у хату, а вони у коний виграють!... Так я їх на двір і вигнала, — хай там хоч і на голові ходять... Двері відчинилися, — я подумала, чи не школяр пре у хату і, не розглядівшись, віником вас... Вибачайте-ж, будьте ласкаві...

Дзядзюра: Є об чім журитися... Деж Авуд?...

Пльондриха: Хиба-ж я знаю... От як бачите: кождий Божий день кине їх, а я з ними, як квочка з каченятами... Як же здоровячко моєї куми?

Дзядзюра. Спасибі... Нічого собі, ворушиться помаленьку... Як стара липа скрипить...

Пльондриха: Якіж ви, кумцю, не добрі...

Дзядзюра: Чого?

Пльондриха: А чомуж було й куму з собою не взяти?!... Вона таки недобра, ніколи й не загляне... Коли її бачила — й не пригадаю...

Дзядзюра: Та воно, як би не причипилось такого... то може-б і моя стара приїхала.

Пльондриха: А що-ж там таке причепилося?

Дзядзюра: А таке, що хочу і вам вчепити, для того й приїхав.

Пльондриха: Що се ви, кумцю, якимись загадками говорите!?

Дзядзюра: Воно трошки й загадка...

Пльондриха: Я не догадлива... Ви так, без обиняків скажіть, що ви хочете цікавого нам вчепити... Як що добре, то не одцураємось...

Дзядзюра: Хе, хе, хе!... Загнув вам цвяха, га?...

Пльондриха: Ну?...

Дзядзюра: Правду кажучи, я до вас сватом прибув.

Пльондриха: Невжеж?!... Та ви жартуєте?

Дзядзюра: Єй, єй, правду кажу... Я й стару тягнув за сваху, та вона руками й ногами затріпала... „Відчепись, каже, дай мені дихати, відколи живу, свахою не була й не буду".

Пльондриха: Хтож такий, кого доброго придбали?

Дзядзюра: Та так собі людина... Хвалити наперед не буду... приведу, сами побачите.

Пльондриха: От нещастє моє!... А у нас таке безладдє, стидно буде гостеви і в очи подивитися...

Дзядзюра: Не клопочіться ,кумасю, я завіз його до Івана Турмака, а сам нарочито забіг наперед до вас, дати вам знати, щоб ви причепурились, бо й по собі знаю, як то не гарно, коли гості в хату, а в хаті непорядок.

Пльондриха: От, спасибі вам, кумцю, дай же вам, Боже, здоровля, які ви добрі!

Дзядзюра: Нема за що... Тоді подякуєте, як мою хрещеницю скрутимо... А чи дома Варвара?

Пльондриха: Та дома... (В двері): Варваро, а ходи-но сюди!

Варвара (за лаштунками): Зараз, мамо!

Пльондриха: А з яких він, чи не з духовних? Дяк, паламар, чи хто?!

Дзядзюра: Ні, маленький шляхтич. Має гарний шмат своєї землі, хату, худобу...

СЦЕНА IV.

Тіж і Варвара.

Варвара (входить): Чого вам? (Побачила Дзядзюру). А, хрещені татко! (Цілує його в руку, а він її в голову).

Дзядзюра: Як ся маєш, дитинко?

Варвара: Добре, таточку... А ми вас ниньки сподівалися...

Дзядзюра: Хиба?! Може ниньки півні піяли на твоїм подвірю?

Варвара: Співали, тату, а один то аж на самісінькім порозі... Навіть мама сказали: „от якісь несподівані гості будуть". А я казала мамі, чи не хрещений тато часом приїдуть... А воно й справді так вийшло...

Дядзюра: Невже я такий несподіваний гість? А може ще хто буде?

Варвара: Хиба я знаю? Може й буде...

Дзядзюра: А от зараз і буде.

Варвара: Хто?

Дзядзюра: Цікаво? А от і не скажу, хай покортить... Ти приготуйся, дитинко, не дурно-ж півень піяв на порозі, як гість був у дорозі, от і випіяв... може й щастє твоє...

Варвара: Яке щастє?

Дзядзюра: Не догадаєшся? Хе, хе, хе! А цікаво знати?

Варвара: А чому-ж би то й ні?

Дзядзюра: Ну, не буду тебе мучити догадками... Час не стоїть, а діло треба робити. Готуйся, дитинко, кавалєра тобі зараз приведу.

Варвара: Кавалєра? Якого кавалєра?

Дзядзюра: Мальованого.

Варвара: Вам усе жарти, таточку!

Дзядзюра: Не жартую, дитинко, ні... Одягнися, причепурися, як слід дівчині... Я ще раз навідаюсь, чи ви ужè готові, а тоді ми з женихом і прийдемо. Постарайся нас, яко величних гостий, добре почастувати і вподобатись нам.

Варвара: Таточку, серденько, а чи молоденький і гарний?!

Дзядзюра: Бач, яка цікава... чи молоденький і гарний, питає!... В тих літах, що й я.

Варвара: О, їй Богу не хочу, і не приводьте... красше ведіть його далі, а мені він зовсім не потрібний...

Дзядзюра: Не подобається?

Пльондриха: Перебендюєш!... І так засиділась он до яких літ!... Старий муж пристойнійше і вірнійше буде любити, а у молодого завше вітер у голові свище, та горобці цвірінькають... Колиб тілько господар — та не пяниця був...

Варвара: Як же йти заміж за старого?...

Пльондриха: Ногами...

Дзядзюра: Мати правду каже: старий часом і молодого за пояс заткне... Не журись, дитинко, тимчасом, приведу, сама побачиш...

Пльондриха: А тут ще й старого десь понесло...

Дзядзюра: Може найдійде Авуд, то скажіть йому, хай пускає школярів додому, а ні, то й сами пустіть їх, вже-ж вечір.

Пльондриха: Та я ще почекаю трохи, як не надійде старий, то пущу їх додому. Я-б і зараз пустила, та боюсь докорів, — скаже: не повислухував, не проказав їм на далі...

Дзядзюра: Ну, тим часом зоставайтеся здорові... лагодьтеся-ж, а згодом я навідаюсь.

(Виходить з хати. Пльондриха і Варвара його провожають. Зараз же по їх виході вбігають школярі один за другим, сідають за стіл і читають кождий свою задачу).

Грицько (через кілька хвилин встає зза столу й дивиться у вікно): Дячиха пійшла за горівкою.

Демид: А ти почім знаєш?

Грицько: Бо фляшки понесла.

(Всі школярі встають зза стола і йдуть до вікна).

Івась: А справді пійшла!... Тепер нам можна і погратись... Хлопці, а деж Луцько?

Панас: Та поліз у дякові груші.

Грицько: Невже? От злодюга!... Почекай же, зараз я його нагодую грушами... (Бере коло печі кочергу і ставить її нахилом між одвірками та дверима). Тілько що він в двері, а вона його по лобі — бабах!... Не знати-ме з переляку відки на нього й лихо злетіло.

Івась: Молодець, Грицько.

Стецько: Та й вигадав же!...

Демид: Смачну грушку зїсть! (Плеще в долоні і плигає по хаті).

Грицько (взявшись у боки співає й пританцьовує):

Ой, чоботи до роботи,
Ходаки до танцю,
Каракати коло хати
Зачіпати Гандзю!... Гоп чук!... Чука-ча!

(Танцює тропака. Стецько, вхопивши лінійку з столу, водить нею по лівій руці, мов би смичком по скрипці, приспівуючи: и-линь-линь-линь. Панас бє кулаком по столі в такт.—Грицько, пританцьовуючи, співає дальше):

Ніхто мене незаставить
Вийти заміж за дяка:
В нього вуса, як у джуса,
А борода з рипяха!...

СЦЕНА V.

Тіж і Пльондра.

Пльондра (відчиняє двері, кочерга бє його по голові; він пяний, хитаючись, ловить Грицька і хватає його за чуприну, лупить по спині і приговорює): Ніхто мене не заставить пійти заміж за дяка!... (бє). „Вуса як у джуса!" (бє).

Грицько: Ой, лишенько, ой не буду! (Хоче вирватись).

Пльондра: Чекай лиш, чекай! Отсе тобі „борода з рипяха!" (бє).

Грицько: Ой не буду, Бігме не буду! (Вирвавшись, сідає за стіл і пхикає).

Пльондра: Не будеш? Ледащо! Як пійшов з дому, то тобі вже вільно вверх ногами ходить?! Страху над тобою нема?! Ти ходиш до школи тропака вибивати та дяка заміж віддавати, га?! А задачі не знаєш! Коцюбу на мене, як на пса, наставляєш, на наставника свого?!... Становись навколішки! (Школярі встають іiза столу). Заберай книжки!... Беруть книжки і стають навколішки).

Грицько (втираючи рукавом сльози): Ми на Луцька наставили коцюбу...

Пльондра: На Луцька?! Ти за задачу й не думав, а тільки штуки гнув один другому. Я стою під дверима та слухаю, як то ти ізучаєш заданоє, а ти про дяка співаєш, гребетушечки витанцьовуєш!... Я повинен за тебе ізучати твої задачі або сидіти над тобою човпом? А ні-ні!... Сього не узриш! Єлико ти сам не імеш благого желанія воспріяти глубини мудрости, то на сіє обрітаются іниє образи, коїми я тебе заставлю учитися!... Постоїш на вколішках, а прийде час їсти, обреку тя на алканіє і жажданіє... і єліко сії образи не

устрашаття, то бієн будеши много, дондеже не іспрявішся! Не будеш тоді справляти пляси-випрендляси та на мене коцюбу наставляти...

СЦЕНА VI.

Тіж і Пльондриха.

Пльондриха (входить, держучи в руці дві фляшки завязані в хустку). Насилу тебе принесло!... Я вже думала, що тебе чорти вхопили! (Розвязує хустку і ставить фляшки в мисник).

Пльондра: Безумная! Не вєдаєші что глаголєш.

Пльондриха: Налиґався вже, ледве на ногах стоїш... Який гарний, як чортів тато в дощ!...

Пльондра: А тиж бачила того чорта?

Пльондриха: Та ось же й він! (Показує на дяка).

Пльондра: А чомуж не ти? Муж і жена — одна сатана.

Пльондриха: Розкажи мамі своїй. Скажи, коли вже ти прийдеш до розуму? Коли ти перестанеш пити?

Пльондра: Нікогда!... До конца дней живота моєго воспринімать буду оную!... А тобі какоє в том діло?

Пльондриха: Те діло, що я мучусь тут з твоїми школярами!... Кинеш їх самих, а вони тут догори ногами ходять. Наймали того року хату під школу у Криванця, а сього року здурів — у свою приняв... Гроші пропиваєш, а я те й роблю, що замітаю та підмащую кождий день після них... В печінках мені твоя школа сидить!...

Пльондра: Ну?!

Пльондриха: Буде тобі „ну"! От не доглядай

тілько школи. Колись, як допече мені до живих печінок, то я тебе з твоїми школярами аж за ворота витурлю!...

Пльондра: Ой, ой, ой! Хто ти єси такая? Не рикай так велегласно, я не убоялся тебе!

Пльондриха: От побачиш. Отправляй їх додому. Незабаром ось прийде кум Дзядзюра і приведе з собою кавалєра... Трапляється чоловік нашій Варварі. Прийдуть гості, то треба їх буде десь посадити та повитати. В тій половині тісно, ніде й повернутись, — борошно, сухарі, поросята...

Плондра: Я не мудрствую лукаво... Творю волю начальства... повелено учити і аз учу.

Пльондриха: Навколішках стояти?

Пльондра: Какоє твоє діло? Жена для мужа не начальство... Муж єсть глава жени, жена да убоїтся мужа!

Пльондриха: Засліпила чортова очмана очи, та й говори з ним. Не пусти їх до дому, не пусти, то я іначе з тобою поговорю, памятай, щоб опісля не каявся! (Виходить).

Пльондра: А! Ти мене лякаєш? Добре. От тобі на зло буду їх учити, поки мені схочеться, то й побачу, що ти мені сотвориш?! Я господар дому, я! Ти повинна прийти і поклонитися мнє, своєву главі, а не рикати аки скімен... (Підходить до лівої стіни і читає розписаніє задачі). Церковное пєснопєніє, арихметика, славянское чтеніє. Сії три лекції полагаються в сей день; от я їх стану с дісціпулюсами учинять в указаном порядкє, а паче чаянія моя сожітельніца внідет в сей храм просвєщенія, та ще з гостями, і нарушит мой труд, то іждену їх вон коцюбою... Я глава дому, я! (До хлопців): Ходіть но сюда! (Хлопці підходять). Ставай тут, коло мене, (ставить трох з одного боку, а двох з другого коло себе) учиним лекцію

співу... Прислухайся й не змиляй а то за вуха буду крутить. Будем піяти ґаму знизу у верх і зверху вниз. Ну, тягніть за мною в один глас! (Відкашлюється, школярі теж. Пльондра підпирає лівою рукою щоку, нахиляє голову вниз, правою рукою махає в такт і співає): До-о-о! (Школярі, не видержавши такту, перескакують на ре). Свинтуси Вифлиємскіє! Осли Ієрихонскіє!... Чого біжите, як навіжені? Рукою на що махаю? Всякая нота держить готири пункти. (Махає знову). До-о-о-о! І всякая так. Ну, починай! До-ре-мі-фа-соль-ля! (Стецько хвальшивить. Пльондра хватає його за вухо, тягне до гори і кричить йому на вухо): ля! ля! ля! сі! до!... (Грицько хвальшивить, він і його хватає за вухо, тягне догори і кричить то Грицькови то Стецькови на вухо): До-до-до! (Випускає їх вуха з рук). Насилу дотягли, идоли! Онагри безхвості! Теля або курку скорійше научиш піяти, ніж вас... Сміло глас пускай, гембу откривай широко, щоб тобі цілий буханець хліба міг в горло пролізти, а то сціпиш зуби і пищиш, як порося в тину... (Кривить): До-ре-мі!

СЦЕНА VII.

Тіж і Пльондриха.

Пльондриха (входить): Так ти не думаєш пустити їх ниньки до дому?

Пльондра: А тепер будем піяти ґаму зверху вниз.

Пльондриха: А щоб тобі пиляло і зверху і знизу!...

Пльондра (про себе): Мою жену обуя бєснованіє, і даби разжечі ее, акі пещь Вавілоню, аз єсьм глух, не слишай і не отверзаяй уст своїх... (До

школярів): Починай! (Махає рукою і співає, а школярі за ним): До-о-о!

Пльондриха: А, то ти так? От ти у мене не тілько заспіваєш, а й затанцюєш!... (Хватає одного школяра за руку і випихає в двері, приказуючи): Отсе тобі до-ля! (Хватає за руку другого): Отсе тобі со-ля! Щоб ти вже лялякав по собачі! (Тягне школяра до дверий, але Пльондра хватає його за другу руку і не пускає).

Пльондра: Не імієш права тут роспоряжатись!...

Пльондриха: Маю!... Пусти, кажу тобі!... (Тягне школяра до себе).

Пльондра (тягне до себе): Не пущу!

Пльондриха: А от пустиш! (Вириває школяра з його рук). Я таки дужша.(Пхає хлопця за двері). Отсе тобі солі, отсе тобі і фасолі!...

Пльондра: Не імієш права тут роспоряжатись! (Стукає об стіл кулаками). Сама ти вон! Вон! Сатана! Відьма, геєна огненная!...

Пльондриха: Ось тобі на! (Дає дулю. До школярів): Геть мені, щоб і духу тут вашого не було! (Школярі тікають).

Пльондра: Глаголю, реку, повелєваю тобі — ти вон!

Пльондриха (хватає його за ковнір, штовхає до дверий(далі бє кулаком межи плечі і приказує): Отсе-ж тобі доля! Отсе тобі соля! Отсе тобі фасоля!

Пльондра (опираючись): Не завдавай тону, бісноватая!

Пльондриха: Геть мені з хати! Лялякай отам собі у коршмі, а сватаннє й без тебе обійдеться!...

Пльондра (опираючись): Но я не піду!... Аз бо...

Пльондриха. Брешеш, пійдеш! (Штовхає).

Пльондра (опираючись руками об одвірки, хоче вдарить жінку ногою): Але я не пійду! Відчепись відьмо! Сатано!

Пльондриха (силкується його випхнуть): Пійдеш!... Мусиш!...

Пльондра (виривається з її рук і падає додолу).

Пльондриха: А щоб ти вже не встав, порохня стара... (Виходить).

Пльондра (сидячи): Побий тебе громи небеснії!... Да розверзется під тобою земля і пожрет тя, аки Корея, Дафана і Авирона!... (Бє себе в груди кулаком). Боже, что мя наказуєші? По что? Ізбаві мя от сего триклятого супостата! Ізмі дух із нея і предаждь діяволу на муки люті!... (Плаче). Господі, віждь скорб мою і мукі мої!... Нєсть бо ім конца!... Боже, защіті мя немощнаго!.. Всякая бо жена єсть мука лютая кожному чоловіку! Время тяжкоє, камень осельскій на шию його! (Встає й співає):

О, Боже, зри моє смиреніє,
Зри мої плачевні дні,
Зри Ти мої прегрішенія
Й мене в тім не обвини...

Завіса.

———o———

Відслона II.

СЦЕНА VIII.

Пльондра і Варвара.

Пльондра (лежить на ліжку і співає):

„Што я грєшна твар дерзаю
Говорить з моїм Творцьом,

І што я, грєшнік, називаю
Безпорочного отцьом!”...

Варвара (входячи): А ви прийшли, тату? Добре, що ви дома, у нас мають бути гості. Мій хрещений тато Дзядзюра з кавалєром. Вони, значить, сватом... заходили вже до нас, сказали прилагодитись, по хвилі надійдуть.

Пльондра: Гості? Без мене хочете гостий приймати? Гульки справляти!? Я ваш хлібодавець, а ви мене цураєтесь, аки прокаженного!...

Варвара: Та Господь з вами!

Пльондра: Хочете мене злопати, аки галушку? Подавитесь! Ось я вам справлю сватаннє! (Бє шапкою об землю). Я вам покажу, хто тут господар! (Топче шапку). Я вас ломакою аж за село! (Бере шапку і виходить).

Варвара: Бідні тато! Певно мама їх тут добре пошарпали, а вони зо злости пійшли у шинок, напються, прийдуть до дому й пічнуть баталію... Коли-б мене Господь забрав звідсіля, щоб не бачить отих сварок та бійок. Нема того й дня, щоб не було якоїсь колотнечі! (Дивиться у вікно). Щось довго хрещеного нема! Може поїхав додому? Але-ж ні, він сього не зробить.

СЦЕНА IX.

Варвара і Пльондриха.

Пльондриха (входить; спідниця в неї спереду підтикана, в руках миска з білою глиною й щіткою): А як же! постії собі трохи! Було-б взяти люстерко та перед ним чепуритися!

Варвара: А щож робити?

Пльондриха: Мов перший раз у хаті!... Возьми білу скатертину, стола застели, постіль поправ,

подушки позбивай, а я, тимчасом, піч побілю та стіни позатираю... (Маже).

Варвара (витягає зпід ліжка невеличку скринку, виймає з неї білу скатертину й застелює нею стіл): Щось хрещеного довго нема.

Пльондриха: Хапає тебе! Ти-ж, як прийде кавалєр, в велику розмову не рушайся, меньше говори, по хаті жвавійше вихайся, нехай думає, що ти моторна дівка... очи більше спускай додолу, не блимай ними, як каганцями...

Варвара: А ще що вигадали?! (Поправляє постіль).

Пльондриха. Те, що чуєш... Буде кавалєр до тебе горілку пити, то ти не хапайся за чарку, як кіт за сало, бери соромлючись, не хочучи... пити будеш, то не лий у горло як у прірву, а помалу вихиляй... Ти охоча до горілки, як твій татуньо!

Варвара: Та й ви добре смакуєте, за ковнір не виливаєте.

Пльондриха: Роскажи мамі своїй.

Варвара: Та я ж вам і росказую...

Пльондриха: А зась, слизькоязика, бо як візьму копистку, то так тебе висватаю на всі боки, що з місяць памятати-меш! Бач, розпустила губи! Біжи лиш засвіти свічку, бо нічого не видно. (Варвара виходить). Коли-б Господь допоміг збутись її. Ледар, всесвітня ледар! (Щось стукнуло в сінях). Ох, мені лихо! (Ставить миску на діл). Забула свиний до хліва загнати, а вони в сіни сперлися. (Хватає кочергу й вибігає в сіни, в сінях кричить): Чу-чу! Чучу! А щоб ви виздихали! (Чути, що бє). А чу-чу, кляті!

Дзядзюра (в сінях): Та бійтеся бо Господа Бога! Та се-ж я!

Пльондриха: Який тут дідько?!

Дзядзюра: Та се не дідько, се я!

Пльондриха: Кум, ви?! Ох, мені лихо! Варваро, дай но світло!

СЦЕНА X.

Входять: **Варвара** з свічкою, за нею **Дзядзюра,** почухуючи боки, а за ними **Пльондриха.**

Пльондриха (плеснувши руками). То я вас, кумцю, таки добре почастувала коцюбою?! Вибачайте, простіть, голубчику! Чисто навожденнє якесь. Се вже другий раз сьогодня почастувала.

Дзядзюра: Щож те вибаченнє поможе, як у мене плечі вогнем пашать... (Лапає спину). Ніби яку товарину коцюбою по крижах гатили... Хоч би спитали попереду.

Пльондриха: Говоріть же ви, кумцю! Чую, щось в сінях загуркотіло, я собі подумала, чи не свині залізли у сіни до сухарів... Ниньки я їх зо шість разів виганяла з сіний... Думала, що й тепер котра небудь знов залізла до сухарів, та за коцюбу, — а в сінях темно... Чи ви не упали? чи не забились?!...

Дзядзюра: Та й кинуло-ж мною! У сінях хтось води налив, чи що, я поховзнувся й ляпнув, а ви не дали й на ноги встати.

Варвара: Тії мама раз-у-раз з коцюбою носяться...

Пльондриха: Мовчи ти, писката!

Дзядзюра: Добре свата привитали, нічого сказати... Хоть би перша чарка, а то перша палка!... А за що?

Варвара: Бідні тато... Нізащо піймали...

Дзядзюра: Певно, всі кости потрощила, бо пече, неначе вогнем...

Пльондриха: Ха, ха, ха! Отсе так!

Дзядзюра: Смійтеся!

Пльондриха: Так таки й потрощила... Та я легенько...

Дзядзюра: Добре легенько... Якоїб ви заспівали, як би вам вліпив кілька коцюб по плечах... Ви хоч гладкі, є по чому бити... сала богато нагуляли, воно вас пече, а ви й бігаєте з коцюбою, як підвіяна. Та й рука-ж у вас легенька, бодай вона вам всохла!

Пльондриха: От-то яке нещастє! Зарізала, на той світ загнала! Та дідько вас не вхопить!...

Дзядзюра: Та не те! Треба-ж якийсь толок мати у голові, а не козиний лій!

Пльондриха: Та й зразу видно, куме, що у вашій голові богато козиного лою, бо лисина аж вилискується... Меньше пийте, то не буде вами кидати по сінях.

Варвара: Мамо!...

Дзядзюра: А, так он воно як?! Я вам прияв добра, — найшов доброго чоловіка, а ви так дякуєте! Смієтесь надо мною! Що я вам на глум дався, чи що? Після сього й нога моя тут не буде і кавалєра не приведу!...

Пльондриха: Не приведете і не треба! Ми вас не прохали і кланятись вам не будемо.

Дзядзюра: Жаль тілько мого заходу... (Виходить).

Пльондриха: Ідіть здорові, та не кажіть, де й були! З Богом, Парасю... Бач як розгнівався! Ну, довго-ж він памятати-ме се сватаннє. Ха, ха, ха!

Варвара: Смійтеся... Ні за що, ні про що скривдили хрещеного, а тепер він і почне всім людям розсказувати... Ніхто до нас і не загляне — і так всі минають наші пороги...

Пльондриха: Хай минають! Трястя їм, та болячка! Хіба я його нарочито била? Навколішки

перед ним було стати, руки цілувати, та перепрошувати...

Варвара: Трафлявся чоловік, може тут було моє щастє... і так он до трийцять років досиділась.

Пльондриха: Почекаєш, дідько тебе не вхопить... Як би ти була до чогось потрібна, то можеб уже якийсь дурень і взяв тебе на своє безголовє... (До себе): А побіжу лиш я до Турмака та подивлюсь, що то за дивину таку привіз він, та чи не удасться мені його перепрохати... (Виходить).

Варвара: От життє! Ніяк витримати з ними не можна! Утечу з дому, куди очи бачать... Тато по цілісіньких днях попивають горілочку, а мати тілько гримають як не на тата, то на мене... Бідні тато, через маму вони й до шинку заглядають: наслухаються маминого туркотання, за шапку та й гайда... Колиб Господь милосерний змилувався надо мною, та післав хоч каліку яку, щоб взяв мене звідси, щоб я тут не мучилась... Видно вже щастє моє таке, — прийдеться весь свій вік пробідувати та продівувати... Гай, гай, милий Боже! Мабуть як не було щастя з малку, не буде й до останку...

СЦЕНА XI.

Варвара і Штукаревич.

Штукаревич (входить; бурка на опашки): Добрий вечір!

Варвара (злякавшись, про себе). Ох мені лихо! Що за гайдамака?! Який страшний!... Став у дверях, як свічка, ніяк і втекти... Та ще й дома нікого нема.

Штукаревич (до себе): Ні духу, ні пари... Чи

німа, чи занімило?... (До Варвари): Ви господиня сього дому?

Варвара: Я... ні, не я... Мати господиня... Та нікого нема...

Штукаревич: А деж?

Варвара (до себе): Хтож він такий і що йому треба? Що йому сказати? Так страшно очима водить... Я боюся.. Серце у мені стукає, неначе молотки у кузні...

Штукаревич (до себе): Дурна, чи пришелепувата... (До неї): Може ваші батьки куди поїхали?!

Варвара: Ні, повинні швидко надійти.

Штукаревич: Коли так, то позвольте присісти і почекати їх, у мене діло є. (Здіймає з плечий бурку, кидає на лавку і сам сідає за стіл. Варвара вибігає). Фю-ю-ють! Полетіла! Так і видно, що немає однієї клепки в голові... А може злякалась? Але не думаю, таку не злякаєш... А чого-ж вона фуркнула з хати, як горобець спід стріхи? А! догадуюсь! Мабуть побігла сказати батькам, що гість в хаті, бо самій ніби то соромно зі мною зіставатись... Зараз видно, що деревенщина... Ну, що-ж, хай ідуть, милості прошу, так і відлепортую: Фтома Сидорович, пан Штукаревич — сіреч жених. Сват мій утік, щоб йому на дорозі чорти вязи скрутили... Хотів розпитати його, що з ним трафилось... Так де там і не підступай — затріпав і руками й ногами: „Най тобі маму мордує з твоїм сватаннєм, та й разом з тобою!" — каже. От навіжений! А сам же обібрався за свата, підмовив мене сюди їхати дочку Пльондри розмалював, як писанку... і такая, каже, і сякая... гарна, як квітка, господиня на славу, батьки грошевиті... Я до Лейби Мондрика, свого приятеля, за поратунком... Продав йому хліб в стіжках, картофлю в городі,

ще не викопану — все те за чотириста карбованців, щоб було собі з чим показатися перед дяком... Як прийде до змови, витягну гроші (виймає з кишені гроші) і положу на стіл... Дивись, дяче, кладу я, клади й ти... Без приложеній нема рощоту женитись на такій персоні. Ну, а як гарбуза вчеплять?! А мені то що: купив, не купив, а поторгуватись можна... Та воно, правду сказавши, мені й пораб таки оженитися — слава Богу пятий десяток іде... Хоч я й нічого собі, але як мине ще рік, або два, то кляті баби почнуть під очима зморщки лічити... Тоді ні одна не пійде за мене... Пропустив, прогуляв я свою і весну і літо, то не треба-ж пропускати хоч осени та мерщій женитися, бо далі й пес хвостом на мене не кине, не то щоб баба за мене зохотилась. (Задумався). Чого-ж се вони не йдуть? Тут їсти страшенно хочеться. З сватом ще зранку як підкрепилися, то й досі нічого не їли. Колиб хазяї надійшли та розмову почали, а від розмови до чарки, а від чарки знов до розмови... А тут ще не виспався, такий зморений, ледве на ногах стою, — сих дві ночі то й оком не змигнув — з урядником Кокурудзяком, своїм приятелем, на охоту ходили... Нічогісенько й не вбили, окрім доброї мухи. (Підходить до мисника і побачив горілку): А-а-а! Чепурушечко, ти тут?! Ходи-ж но сюди! (Бере фляшку). Хазяї хай вибачають, а я чарку-дві випю... І хліб є... От і до речі: підкреплюся, а то з голоду й у сон клонить. (Ставить на стіл фляшку й хліб). А як же без чарки? (Підходить до мисника). Є!... (Сідає за стіл і наливає). Ну, Фтова Сидорович, свиснемо по одній, а там і по другій... (Пє). Смачна! (Закушує хлібом). От здивуються хазяї!... Входять у хату, а гість сидить за столом і порядкує... А ну ще одну, може стану дужший. Наливає). Дивно мені:

сват утік, а нас, як бачу, ждали, бо й чарка прилагоджена... (Хватається за голову). І що се зі мною діється? Одну тілько випив, а вже й голова закрутилась. (Протирає очи). Щось мені очи затуманює... Сон?! Ні, се щось дивне зо мною діється. (Хватається руками за стіл). Чи я лечу, чи так мені здається?! Все від мене утікає геть... (Дивиться сонними очима). Та яке все маленьке... Се я так дуже зморився і сон обіймає мене... (Хоче встати з стільця і не може). Та що се? Ногами поворушити не можу, ніби не мої... Хиба випити ще?! (Хоче взяти чарку, але рука безсило опускається). Свічка гасне... Падаю, лечу... Тяжко... дихнути не можу... Невже смерть?... Бо-же!... (Віка закриваються і він безсило схиляє голову на груди).

СЦЕНА XII.

Штукаревич, Грицько й Луцько.

Грицько (пхикає й тре очи рукавами): Пане бакаляре, я прийшов за шапкою... Ваші пані випхали нас з хати на двір... Ми пійшли додому без шапок... Я прийшов до дому, а тато й питаються: „а шапка де?" А я їм і кажу... де. Еге... А вони кажуть: „брешеш, певно заліз в чийсь садок, а там піймали та й шапку зняли... Зараз, кажуть, щоб мені шапка була, а то я з тебе груші та яблока повитрушую"... (Плаче).

Луцько (те-ж хлипає): І мене мати били, що я прийшов додому без шапки!...

Грицько (сіпає його за руку): Та то не дяк!

Луцько: Хиба?!

Грицько: Побий мене Бог, не він!... (Підходить близше й дивиться на Штукаревича). Се я-

кийсь чужий пан... напився та й заснув тут... Ха-ха-ха! Ану й я випю.

Луцько: Та що ти?! А як прокинеться?! Задасть він нам бобу...

Грицько: Він так захріп неборака, що хоч стріляй на нього, то не почує... Та ми потрафимо й утікти... (Наливає). За ваше здоровлє, пане! (Пє). А-а-а! Смачна чорілка! (Прицмокує язиком). Налити й тобі?

Луцько: Лий, тілки швидше...

Грицько (наливає й подає Луцькови, той пє): А де-ж наші шапки? (Оглядається). Є, є... Онде під лавкою... (Забирає спід лавки всі шапки).

Луцько: Тікаймо-ж!

Грицько: Зараз... тілько треба сього пана прибрать гарно. (Бере під припічком горщик, підходить потихеньку до Штукаревича, — до Луцька): Відчини двері!

Луцько: А що ти хочеш робити?

Грицько: Відчини двері, а тоді й побачиш... (Луцько відчиняє двері, Грицько надіває Штукаревичу горщик на голову). Ха-ха-ха! Який гарний, як турецький святий. (Глянув у вікно). Дяк іде, їй богу дяк!

Луцько: Тікаймо-ж, що духу!

Грицько: Не втічемо, піймає... Сховаємось красше у сінях за діжкою. Він сюди, а ми — драла! (Виходять).

СЦЕНА XIII.

Штукаревич і Пльондра.

Пльондра (пяний ідучи співає):

Вчера со другом водку піл,
Нинє друг на вєк почіл...
О, горє, горє превелікоє мнє!...

(Побачивши Штукаревича). Гостю дорогому сотворю поклоненіє. (Кланяється). І паки такожде. (Кланяється). Што сіє за притча? (Дивиться). Гм!... (Підходить і роздивляється на Штукаревича з усіх боків). Хто єсть муж сей? Вніде в дом мой, аки тать, уготова пир велій, возложи на главу свою горшець, напихся зєло і уснух... Хе, хе, хе! Подобен идолу Египетському... Господине! Не пристойно бо єсть творити беззаконія у чужій храмінє... Господине!... Нєм, аки риба... Господине, возстані, что спіші? (Кричить над вухом). Го-споди-не!... Яко пень... Что сотворю, даби продер очеса своя і повєдалмі, хто єсть? (Хватає за руку). Пан Грубаньковський, возстані і ізиді вон! (Горщик падає й робиваєтьcя).

СЦЕНА XIV.

Тіж і Пльондриха.

Пльондриха (вбігає, здивовано дивиться на Штукаревича і плеще в долоні). А се якого ще дідька привів до хати? Мало того, що пєш у шинку та ще будеш мені пяниць до хати наводити?!

Пльондра: Чого гортанобєснуєшся? Я його перший раз зрю...

Пльондриха: Хто-ж він такий? звідки прийшов?

Пльондра: Не вєм... Еліко бо раз єго вопрошах і ніякого отвіту не дає...

Пльондриха: Оттакого ще не бачили! Ач, як розлігся, мов би у своїй хаті... Гарний гість, нічого сказати! Розложився собі з горілкою, неначе у шиньку... Чи не наша-ж се й горілка? (Дивиться в мисник). О, так і є! А от я його розколошкаю та спитаюся: яке він мав право залізти у нашу ха-

ту, витягти з мисника горілку і напитися до безпамятства... (Смикає Штукаревича за руку). Паноче!... Паноче, встаньте, проснiться! (Смикає його дужше за руку, він, як сніп, падає додолу). А се що? Невжеж не живий? А присвіти лиш! (Пльондра несе свічку і присвічує на Штукаревича; Пльондриха прислухується, чи дише й прикладає руку до серця). Боже! сього ще тілько й бракувало! (Пльондра ставить свічку на стіл). От нещастє! Ще тілько такої напасти й не було в нашій хаті! О, Господи милостивий! за що мене так тяжко караєш?! (Плаче).

Пльондра: Жено, что плачеш і стенаєш?

Пльондриха (хватає його за ковнір і нахиляє до Штукаревича): Пянюго чортів, дивись, що ти наробив через своє пиянство! Очмано підла, дивись!

Пльондра: Нічегоже не содєях...

Пльондриха: З перепою тобі засліпило! А се-ж що?!

Пльондра: Неізвєстная персона...

Пльондриха: А тобі-ж не повилазило, що він не живий? Умер!

Пльондра (нахиляючись до Штукаревича): Умер!... Воістину умер!... Вічний покой тобі, муже невідомий... Вознес би й моленіє за упокой душі твоєя, та імени твоєго не вєм...

Пльондриха: Чекай но трохи, ось буде тобі вічний покій, як засадять в острог!...

Пльондра: За що-ж мене мають сажати в острог?

Пльондриха: За те, щоб ти не пив, та дому пантрував... Се Господь шле тобі кару за твої гріхи... У твоїй хаті він умер, чи отруївся, — а чи може ти його задавив тут?!

Пльондра: Я, задавив... Безумния слова глаголиш!

Пльондриха: Ти тут господар! Я тебе з ним застала, ти й будеш перед судом відвічати... Аж тепер тобі чорти очи замиють! Не хотів дома робити, то у Сибірі будеш тачкою землю возити!

Пльондра: Не причастен єсьм на стілько в його смерти (показує на кінчик мізинця). А що він умер, — на те воля Божа. Всяк бо человєк смертен і всякому дадеся час смерти і уготовася мєсто упокоєнія.

Пльондриха: Ось і тебе упокоють... Аж тепер я спочину!... Але що з ним робити? Нещастє моє, нещастє! (Хата освітлюється огнем пожежі; чути крики: „Пожежа!... Люди добрі, ратуйте, хто в Бога вірує"!... Чути дзвони). Ох, мати Божа! Пожежа, та ще десь і близько! (Виходить).

Пльондра (підбігає до вікна): Пожежа! (Бігає по хаті). Господі; ізбаві мя от труса, меча, брані, огня... Де двері? (Біжить до дверий, зустрівшись на порозі з жінкою, відскакує, вхопившись за щоку). Ой, ой, ой! Огню, води!

Пльондриха: Тю-тю на твою голову! Чуть з ніг не збив... Ой, мамки мої, зозульки мої, сусіда горить! (Бігає похаті). До чого братися, що виносити?

Пльондра (бігає по хаті). Носи дзвони, дзвони відра!...

Пльондра: Чого бігаєш, як навіжений? Винось небіль!

Пльондра: Гаси відра... Дзвони свічки!

Пльондриха: Зовсім здурів!... Живцем прийдеться згоріти отут... А тут ще й сей простігся посеред хати, як бик зарізаний! Треба його спершу виволокти, а то, Боже борони, займеться наша хата і згорить він, то ще скажуть: убили та в

огонь укинули, щоб і сліду не було ніякого... (Обшукує у Штукаревича в кишенях і знаходить 400 рублів). А гроший!... (Лічить). Чотирі Катеринки! Дай же, Боже, в добрий час слідство відбути, а вони здадуться... (Ховає в кишеню). Нічого не буває злого, щоб на добре не вийшло... Хай з Богом спочиває... Буде чим поховати, та буде чим і помянути. Старий, бери його та виволочемо на двір(бо я сама нічого не вдію... (Пльондра хватає ослін). Кинь, небіль опісля будем виносити! (Вириває ослін з його рук і підводить до Штукаревича). Бери, я тобі кажу! (Пльондра хватає Штукаревича за ногу). Бери за руку! (Вона бере за одну, він за другу руку і тягнуть Штукаревича до дверий. Пльондра спіткнувся й падає, Пльондриха тягне Штукаревича сама).

Завіса.

——o——

ДІЯ II.

Відслона III.

Та-ж кімната. По середині на килимі або рядні лежить **Штукаревич** — мертвий. За столом сидить **Дундик** і пише бумагу; на носі в нього стирчать окуляри. Коло печі, на соломі, сидить **Сниця. Пльондра** сидить на ліжку.

СЦЕНА I.

Пльондра: Не ісповєдіми путі Господні! Живе чоловік, созідає храми своя, росширяє жітніци своя, їсть, пє, вєселиться, а й не думає о смертном часі. А смерть, яко тать у нощі, забірає грішника на той світ з гріхами... Тут прах лежить, а душа там (показує пальцем вгору) творить стенаніє і плач велій, зряще грєховниє помисли свої і деянія беззаконния... Правду глаголет псалмопєсец о таких грішниках (показує на Штукаревича): „Узрят праведниї і убоятся"... А що? Бог його відає... Чоловік — земля єсть і в землю от'іде... (Сумно махає головою). Наказав його Господь, а через його й мене... Пійде слідство, а там тяганина по судах, — як умер, з якої причини? Обвинуватять мене, безневинно пропаду... Господи, да минує мене цяя напасть! Доки жити буду, уста мої не прикоснутся к вину і сікеру... Одну надію маю на Дундика, він обіцяв виратувати мене з сього клопоту... Правда, чоловік він тямущий, закони

знає, служив колись помічником писаря то знав їх, як свої пять пяльців, але горілка біду робить, — розпився і на нівець зійшов... Допоможи йому, Боже, визволити мене з сеї напасти. (Задумується).

Сниця (що сидів увесь час тихо): Ох-хо-хо! Господи, Боже наш!

Пльондра: Що ви, Лавроне, так тяжко зітхаєте?

Сниця: Сум мене обгорнув, моторошно.

Пльондра: Який сум? Чого моторошно?

Сниця: А от дивлюся я на пана Штукаревича та й думаю: жив чоловік...

Пльондра: Та се-ж і я говорив, що жив...

Сниця: Еге-ж, був здоровісінький, завше веселий, знав я його добре... Бувало мішок пшениці такий, що й у двох не зрушиш, а він одною рукою здійме на плечі, ніби пухову подушку; коня, хоч якого міцного, як ухопить за гриву, то до землі навколішки пригне, підкови ламав, а смерть таки дужча... як не було чоловіка. Від чого-б йому так сталося?

Пльондра (розводить руками): А хто його знає! Кожда смерть без причини не буває. Мені здається, що його кров залила... ударила у голову і ковченіє живота в три мига... Як курка тая — кир! — і душа на тім світі.

Сниця: Нагла смерть! Не допусти, Господи, і нас такою смертію померти... (Позіхає).

Пльондра: Що, спати хочете?

Сниця: Еге-ж, (позіхає) та й пора. Скоро, мабуть, другі півні піяти-муть.

Пльондра: То й лягайте. Раненько, чуть світ, візьмете бумагу та й гайда до урядника, хай приїздить та робить з ним, що хоче. Рад би швидче

його збути, а то неначе хто комінюку вчепив мені до шиї.

Сниця (лягає на соломі, укутавшись свитою й поволі засипляє).

Дундик (перестав писати): Пусте... Журитись нічого. (Наливає в чарку горілки). Все се діло недогарка свічки не варте... Тут тілько клопоту чимало, а боятись нема чого... Дундик тебе за ноги з огню витягне... Не за такі діла брався і сраму ніколи не набирався. А тілько те знай, що горло болить співати дарма...

Пльондра: Єй, єй! Кленусь тобі своїм життєм... Що хоч дам, чого душа твоя забажає, тілько вирви мене з сього клопоту.

Дундик: Добре, добре! Ти, я думаю, й сам знаєш, що безпечнійше їхать возом, як оси помазані. Так і всяке діло — без підмазки не їде... Кажуть же: хто маже, той і їде...

Пльондра: Та так, се правда! Вір мені, щиро віддячу... Ложка страви, чарка горілки завше буде для тебе, колиб ти не прийшов...

Дундик: Вірю, Добре, ладен для тебе послужити. Ще-ж законів не забув... Тут ми такс Дзядзюрі під ніс пустимо, що він попочхає аж он як!... В сій оказії він найбільше винен. Хто його знає, може він його й струїв? От ми все на нього й звернемо — хай росплутується (шарує руками). Хе-хе-хе!

СЦЕНА II.

Тіж, урядник **Кокорудзяк, Соцький** і **Лейба Мондрик** входять.

Кокорудзяк: Добрий вечір!

Пльондра: Дай Боже здоровля!

Дундик (не відриваючись пише).

Кокорудзяк (дивиться на Штукаревича): Гай,

гай, милий Боже! як не був на світі!... І де ти, друже, опинився? Там, де немає ні печалі, ні воздиханія... Приятелю мій дорогий, чи давно ми охотились з тобою на зайчиків? А тепер сховаю рушницю на цілий рік і до келишка не торкнуся з великої печали по тобі. Спи-ж тихим, вічним сном... Прийде колись і за мною смерть, то там і здибаємось. Всі там будемо. Тим часом мертві хай спочивають, а ми, живі, повинні гадать про живе. (До себе). Треба трошки дяка налякати, може дещо й перепаде у кешеню. З Мондрика я уже сцапав. (Бере дяка під руку і відводить в куток). Я чоловік щирий і правдивий, зла нікому не зичу, люблю завше доброму чоловіку помогти, як попаде у якусь біду. Звісно, самому трудно викрутитись... Часом, бачиш, чоловік тоне, то й чом би йому руки не простягти й не виратувати? Ми-ж усі під Богом ходимо! Адже-ж правду я кажу?!

Пльондра: Ох, правду глаголют ваші уста, істинную правду... Всі ми хрістіяни і писаніє нам наказує: „погибающему руку помощі подай, не ведающаго настав"...

Кокорудзяк: Еге, воно то так, писаніє писанієм...

Пльондра: Такоє мерзопакосноє нещастіє звалилося на мій дом, — поможіте, милостивче, вік буду Богу молитися о вашем здравії і благоденствії.

Кокорудзяк: За себе я й сам помолюся. А от від сього діла треба якось особливо відмолюватися... Діло — дрянь, зовсім дрянь! Тут не далеко і до Сибіру, а там не тепло...

Пльондра (злякано): В Сібір?!

Кокорудзяк: А то-ж куди?! Дальшої дороги нема... (До себе). Налякався дячисько! Треба-ж кувати зелізо, поки горяче. (До нього): Тут, ба-

чите, залежить від того, як діло повернути. Можна бути виновним, чорним, як саджа, і вийти з сього діла білим, як папір; і, знов, з невинного можна опинитись там, де козам роги правлють...

Пльондра: Нічего не розумію... От біди такой ум мой омрачився яко тьмой єгипетськой. Не причастен єсьм у його смерти й на от стілько (показує на кінчик мизинця). Бог свідок, не я йому смерть учинив. Поможіте, милостивче, і аз отсю останню верхотурію готов скинути і вам віддати.

Кокорудзяк (до себе): І найшов чим дякувати. Бач, якого дурня з себе вдає! (Бере дяка за руку). Знаєш, що я тобі скажу... аби не довго говорити — поділись зо мною грішми Штукаревича...

Пльондра: Грішми?

Кокорудзяк: Еге-ж.

Пльондра: Якими?

Кокорудзяк: Не прикидайся-бо... При Штукаревичові було чотиріста карбованців... Отсей жидок (показує на Мондрика) дав йому ті гроші і він зараз же з ними до тебе поїхав. Чи Штукаревич у твоїй хаті отруївся, чи його вбито — се вже лікарі розжують. А грішми поділись: возьми собі половину і мені половину дай, то я діло так поверну, що й вовки будуть ситі і кози цілі.

Пльондра: Ні об яких грошах аз не вєдаю, Бог свідок!

Кокорудзяк: А ні ні?!

Пльондра (здвигує плечима): Як Бог свят — ні!

Кокорудзяк (до себе): От запеклий дячисько! (До нього): А от ми побачимо! Памятай, щоб послі не каявся. Пійдеш під суд.

Пльондра (підіймає руки вгору): Бог — защита моя!

Кокорудзяк: Повторяю: діло дрянь! Сибіру не минеш!

Пльондра: Гонителя Фараона Бог потопив в пучині морстей, а ізраіль воду прошед...

Кокорудзяк: А от ти у мене не тілько воду, а й Сибір пройдеш! (До дяка). Господиня ваша дома?!

Пльондра: Дома, милоєтивче, спить на тій половині.

Кокорудзяк: Соцький, позвать сюди господиню дому.

Соцький: Слушаюсь... Сейчас, зараз... (Пійшов).

Пльондра: Я покличу.

Кокорудзяк: Нельзя, подсудноє ліцо! (Підходить до столу, бере написану Дундиком бумагу й читає): „Донесеніє о без-прічінном упокоєнії нєкоєго Фтоми Штукаревича"... (Поглядаючи на Дундика). Се якийсь бумагомаратель писав... „без—причинном". А вот ми ту причину найдем.

Дундик: Десятий том свода законів, стаття...

Кокорудзяк: Мовчать! Хто сміє тут мені своди законів показувати?!

Дундик (встаючи на ноги): Я!

Кокорудзяк: А ти хто такий?

Дундик: Господин!... І не ти, а — ви!

Кокорудзяк: Ви — господин?! А хто-ж ви за тип такий?

Дундик: Ермократ Филіпович Дундик...

Кокорузяк: Зараз і видно, що Дудрик... А що-ж вам тут треба, господин Дудрик?

Дундик: Нічого. І не Дудрик, а — Дундик...

Кокорудзяк: А як нічочого, то можете й убиратися звідціль!...

Дундик: У мене такого желанія немає.

Кокорудзяк: Що-о?!

Дундик: Те, що чуєш!

Кокорудзяк: А от я тебе попрошу! (Хватає за ковнір і цупить до дверий).

Дундик (опираючись): Не маєш права! Се самовольство! (До других): Будете свідками! Я його в суд за самовластіє!

Кокорудзяк: Неприкосновенних лиць к ділу маю право випхати за двері. (Випихає його в двері, а сам вертається до столу). Бач, який мудрий, він мені закони буде підводити. (Сідає за стіл).

Дундик (за дверима): Підожди-ж, хабарнюго, я тобі покажу!

Кокорудзяк: Покажеш хиба дулю в кешені!

СЦЕНА III.

Пльондриха (входить, за нею Соцький): Добрий вечір, пане врядник!

Кокорудзяк: Дай Боже здоровя.

Пльондриха: А скажіть, що ви за пан такий, за ґенерал?

Кокорудзяк: Ні те, ні друге, а тілько урядник.

Пльондриха: Я сплю у своїй хаті, а ви посилаєте соцького ніби за якою підданкою своєю і він, мужичисько, хапає мене за ноги і тягне з постелі. Що се за порядки, яке ви маєте право?!

Кокорудзяк: Так как я должен приступити к составленію протокола, то по сему всі лиця, прикосновенния в сім ділі (показує на Штукаревича) должни буть на ліцо... Хто-ж не хоче по охоті йти на допрос, того я волен за шивороти притягнути.

Пльондриха: Не знали коли поратись, та вночи? Дня для вас нема, а чи за ковнір вам капає? Умер він, то не втече, а ви добрим людям спати не даєте.

Кокорудзяк: Добрим... (Наливає в чарку го-

рілки). Се ще гадка, чи добрі вони, чи ні, коли у їх в хаті люди вмирають так нагло. Тут, пані, я не маю часу з вами в церемонії гратися...

Пльондриха: Се правда. Я також не маю охоти з вами в церемонії бавитись. (Підходить до столу, бере фляшку і виливає в неї з чарки горілку). Ви мені не гість, горілка не для вашої милости поставлена. (Ставить фляшку й чарку в мисник).

Кокорудзяк: Я начальство тепер!

Пльондриха: Не для моєї фляшки!

Кокорудзяк: Прошу говорити зі мною без гуків і фуків, бути на приличній дістанції, соответственно моєму званію. Тут уголовноє діло — убийство та ще й з злодійством.

Пльондриха: Яке убийство? Яке злодійство?

Кокорудзяк: А от я зараз потребую резонні отвіти на мої вопроси, для занесенія таких у протокол.

Пльондриха: Які такі запроси?

Кокорудзяк (пише): А ось воспослідуют в ніжеслєдующем... (Пише). Якою смертію помер Штукаревич?

Пльондриха: Не знаю, спитайте його самого!

Кокорудзяк: Я прошу не жартувать зо мною, а одвітствувать, як належить!...

Пльондриха: Ніхто тут і не жартує... При його смерти ні я, ні мій чоловік не були.

Пльондра: Не були, ей-ей не були. Как совершался конец живота єго — єдиному Богу відомо.

Кокорудзяк: Так і запишемо. Се діло лікарі розберуть, — з якої причини умер він, їх не обманеш. Тепер другий пункт. Ви обшукували кешені Штукаревича?!

Пльондриха: Ні. А хиба що?!

Мондрик: Господин вратник, я попрошу обшукати, може мої гроші у нього в кешені.

Кокорудзяк (до соцького): Присвіти! (Встає зза столу, Соцький бере свічку й стає коло Штукаревича). Не обшукували... як раз... Нема, подзвонили твоїми грішми, Лейбо!

Мондрик: А деж вони ділись? Невже зовсім пропали?

Пльондриха: Які гроші? Та що се ви туману напускаєте? напасти шукаєте?

Кокорудзяк: Ніякого туману ніхто тут не напускає, а шукаємо причини смерти Штукаревича і чотириста карбованців. От він хай вам роскаже (показує на Мондрика), яких то читириста карбованців.

Мондрик: Вибачайте, пані, що я роблю вам такий клопіт у вашій хаті. Я вам зараз роскажу увесь інтерес, який зайшов у нас з паном Штукаревичом.

Пльондриха: Ну?!

Мондрик: Приїзджає до мене пан Штукаревич позавчора та й каже: „Лейбо ти добрий чоловік, позич мені чотириста карбованців, а ні, то візьми собі на ті гроші хліб в скиртах і картофлю не копану". Я мав з ним увсякі комерції і він, хай з Богом спочиває, був акуратний чоловік: скілько не позичав, то завше впору віддавав. Слово його було панське, він як сказав, так і зробив. Я йому й сей раз повірив, — дав гроші без розписки, як один гріш чотириста рублів. Чи міг я знати, що з ним буде такий скорий кінець!? Він от умер, а мої гроші пропали, затим що у його є рідня: вона усе забере — і той хліб, і картофлю, а я ні з чим лишуся... Хоч би гроші свої знайти...

Пльондриха: Нічого не розберу. Гроші Штукаревичові позичив, росписки не взяв. Чогож ти до нас прийшов тії гроші шукати?

Мондрик: Задля чого? А от я вам зараз і се

роскажу. Я здибав з вашого села Матвія Бульку, і він мені усе росказав про смерть пана Штукаревича. Я й поїхав до старого Дзядзюри роспитатися. Дзядзюра був свідком, як я давав гроші Штукаревичові. Вони обидва в тойсамий день поїхали до вас сватати вашу дочку. Я став питати Дзядзюру і він мені усе росказав, як вони обидва сюди приїхали як Дзядзюра утікав за тим, що ви його били.

Пльондриха: Бреше він, як пес.

Мондрик: Я сього не знаю, я при сьому не був. Він ніби утік, а пан Штукаревич зостався сам з грішми і сам пійшов до вас. Він тут умер, тут і гроші повинні бути, бо він нікуди більше не їздив... Господин вратник сам може Дзядзюру спитати і тоді буде знати, чи правду я кажу.

Пльондриха: То се по твойому виходить, що твої гроші ми забрали у Штукаревича?

Мондрик: Я сього не кажу, я не бачив. Я віддав панови Штукаревичу останній гріш з хати. Тепер мої діти з голоду помруть. Я вас прошу: пожалійте моїх дітий. Він до вас поїхав, він у вас умер; може ви переховали ті гроші, віддайте, будьте ласкаві!

Пльондриха: Що за напасть? Не брала я ніяких гроший.

Пльондра: Твориши напасть!

Кокорудзяк: Немає тут ніякої напасти. Видно по всьому, що гроші пропали у вашій хаті.

Пльондриха: У моїй хаті? А ти-ж бачив?!

Кокорудзяк: Прошу не тикать...

Пльондриха: Зговорилися обидва та й приїхали вночі людий морочити! Ти думаєш, я встала того, що тебе боюся — такого великого пана урядника! Думаєш мене залякати брехнею? Хабаря з нас хочеш зірвати? Геть к бісу, чортів проїди-

світе, з моєї хати, а то як візьму коцюбу, то такого хабаря накладу одному й другому, що й не донесете! Я вам покажу, як на людий уночі нападати! Дня для тебе мало?! (Хапає кочергу).

Кокорудзяк (вискакує зза столу). Мене? урядника? А ну, попробуй ударити мене тепер, при исполненії служби!...

Пльондра (придержує жінку за руку): Жено, оставі! Да не ополчаєтся серце твое на врага твоего... Уйді от зла...

Кокорудзяк: Соцький, взять її! Я тебе в Сібір! Я тобі покажу, хто я!...

Пльондриха (виривається з рук Пльондри): Ти ще не доріс до того, щоб мене у Сибір запроторити! Як Бог непопустить, то свиня не зїсть...

Кокорудзяк: Соцький, Мондрик, — чули, що вона сказала? Будете свідками!

Мондрик: Чули... А як же, чули...

Соцький: Чули... Вона сказала, ваше благородіє: „свиня не зїсть".

Кокорудзяк: Болван!

Соцький: Так тошно!

Кокорудзяк: Вяжи її, говорю тобі!

(Соцький підскакує до Пльондрихи; та штовхнула його й кинулась до урядника, але побачивши, що Штукаревич почав помаленьку ворушити руками й ногами, випустила з рук коцюбу й на місці оніміла. Всі те-ж полякались і оніміли. Штукаревич більше ворушиться й мурчить. Кокорудзяк, стоючи за столом, ненароком перекинув свічку, вона погасла. Кокорудзяк біжить до дверий, зачіпає Лейбу — той падає додолу. За Кокорудзяком біжать Пльондриха і соцький. Сниця прокинувся, дивиться навкруги себе й питає: **„Що се таке? Що се за гармідер?"** Повертається на другий бік і засипляє).

Мондрик (рачки лізе під ліжко, промовляючи): Ой, вей мір!

Пльондра (не попав у двері та під припічок

залазить і белькоче): Конець живота моєго... Господі! спасі, защіті!

Штукаревич (поволи піднімається й протирає очи): Слава Богу, що я прокинувся. Такий сон бачив, що не доведи, Господи, в другий раз бачити. Відколи живу, не памятаю, щоб коли таке снилося: якась мара тарабанила мене по нетрях, горах та долинах... Кричить, гукає, лопоче, та все заставляє мене говорити на всі лади: і по французьки, і по турецьки і по німецьки, і по татарськи, і чорт його знає по якому... Я не хочу, пручаюсь, а воно гукає, та все мною пре, чуть дух з мене не виперло. Нарешті кинуло мною об землю, як галушкою... Ну, думаю, утомилась мара, спочину і я трохи... Та де там, як гукне надо мною: „в Сибір його"!... Ну, дідька зїси, думаю собі, до Сибіру далеко — поки дотягнеш, то й дух з мене випре... та й прокинувся. Одначе, де я? (Лапає навкруги себе). Рядюжка, а в головах подушка... Чи я у своїй хаті, чи в чужій? Мабуть у чужій... Але цікаво знати... у кого се я муху убив. (Задумується). Не пригадаю. (Сниця хропе). О, хтось хропе, чи не господар? Розбуджу та розпитаю. (Встає на ноги, розтирає руки й ноги, потім підходить до Лавріна, нахиляється й налапує солому). Ні, се не господар, коли долі спить. Мабуть те-ж гість. (Ворушить Сницю). Встаньте, пане! Проситься добродію! Хоч стріляй, — те-ж не мало в себе вихилив. (Знов ворушить).

Сниця (прокидається й протирає очи): Що таке?

Штукаревич: Вибачайте, що я вас розбудив. Мені хочеться знати, де я?

Сниця (позіхаючи): Ди ви?!

Штукаревич: Еге... В чиїй хаті, і на якій оказії?

Сниця (чухаючись): Хто се? Мабуть дяк. На-

лиґався, що й своєї хати не пізнає. (До нього): Та у своїй хаті, де-ж більше? (Позіхає).

Штукаревич (до себе): То я у своїй хаті. (До нього): А хто-ж ви такий?!

Сниця: Та що з вами? Сами не спите, й мені не даєте. Товчетесь, як Марко по пеклі. З глузду зсунулись, чи що? Сами мене закликали на оказію, а тепер питаєте, хто я.

Штукаревич: На яку оказію?

Сниця: Та на похорони-ж.

Штукаревич (до себе): Добре вчадів, неборака. Скілько-ж се ми випили, що ні я, ні він, нічого не памятаємо! (До нього). Які-ж то похорони, хто-ж то помер?

Сниця (сердито): Та Штукаревич-же.

Штукаревич: Се йому те-ж, мабуть, приснилося, як і мені, чорти батька зна що. (До нього): І давно умер той Штукаревич?

Сниця. Позавчора ухопило. (Позіхає).

Штукаревич: Ухопило! ха-ха-ха! А як же його хапало? Чи за руки, чи за ноги?

Сниця: Вже, чи за руки, чи за ноги, чи за інше що, а вхопило.

Штукаревич: Ха-ха-ха! А щоб тобі сто бісів і одна відьма!

Сниця: Та не споминайте нечисту силу у ночи, та ще й при покійникові. Лягайте спати.

Штукаревич: Та очумайсь... Де тут у дідька взявся той покійник?

Сниця (до себе): Зовсім дяк одурів. А може, хай Бог боронить, мара з ним по хаті у проходку ходить. Штукаревич так нагло умер, без сповіди, то от душа його й мордує дяком по хаті. Господи, спаси, помилуй! А може се душа Штукаревича тиняється? (Хреститься). Дух святий при мені...

Штукаревич: Чого-ж мовчиш? Хтож ти такий?

Сниця: Та що з вами подіялось, пане дяче, що ви мене не пізнаєте?

Штукаревич: Допився до дяка, сердешний! Та що тобі дався в памятки якийсь дяк?

Сниця: Та хто-ж ви такий?

Штукаревич: Та я-ж і є тойсамий Штукаревич.

Сниця (злякано): Що?!

Штукаревич: Ха-ха-ха! На силу очумався!

Сниця (лізе колінами до дверий й глухо кричить): Ґвалт! Ґвалт! (Раптом у двері).

Штукаревич: Та говори-ж, хто ти такий? Чого мовчиш? Говори! Я не подивлюсь, що ти мій гість і скоро з тебе витріпаю горільчаний чад! (Кидається на те місце, де лежав Сниця). Еге, нема. Утік злякався, Ірод! А може заліз у другий куток? Ей, хто тут? нема нікого! Що-ж се таке? Гм! (Задумується). Ха-ха-ха! А, тепер розумію! А, щоб тобі стонадцять болячок! Се хотіли мене обдурити та полякати, на сміх підняти та не удалось. Я знаю: се урядникові штуки. Одначе-ж, в чиїм же се я домі і в якій кімнаті?! Треба хоч помацки обійти сю господу. (Наткнувся на стіл). Стіл. (Шарить по столі, находить сірники й світить свічку). Чия-ж се хата? Се не моя! А се що? (Бере папір і читає): „Дячка, села Лисянки, Авуда Пльондри, уряднику 3-го стана, Винницького уєзда, донесеніє о безпричінном упокоєнії нєкоєго Фтоми Штукаревича"... Нічого не розберу. (Бере другий папір). О-о-о! Я-ж кажу, що се Кокорудзякові штуки. (Читає): Урядника 3-го стана, Винницького уєзда, протокол о скоропостіжной смерті Фтоми Сідорова Штукаревича, імєвшей мєсто в с. Лисянкє, в домє дячка Пльондри". Що за Пльондра? І видумав же, проклятий! Виходить, що Кокорудзяк тут всьому причина. Але хотів би я знати, хто ще з ним тут балював. Чарка на столі, закуска те-ж.

А деж фляшка? (Дивиться в мисник). Є... Та може ще з горілкою? (Підходить до мисника, бере в руки фляшку і трусить нею). Булькає... Чи не горілка? (Нюхає). Вона! Так я тобі й повірив, що Штукаревич помер! Ха-ха-ха! (Сів за стіл). Випю та закушу. (Наливає, пє й закусує). Наначе три дні не їв, так виголодався.

Завіса.

——o——

Відслона IV.

СЦЕНА IV.

(Входять: **Пльондриха, Варвара,** а попереду **Шпортуниха;** в лівій руці миска з водою, в правій пучок сухої трави і під лівою рукою — копистка. Всі стоять не рухомо).

Штукаревич (до себе): Що за баби? Перший раз їх бачу. Чи не господарі, часом, сього дому? Де-ж Кокорудзяк? Десь сховався, ідол, тепер тілько сміється. Даю руку на відріз, що він післав сих бабів до мене з новим фіглем. Побачимо, до чого воно дійте? (До них): Чого боїтеся? Ходіть близше, та випємо по чарці. Я розкажу вам, як мною вихало по нетрях та безкеттях. Прошу близше, мені самому скучно. (Бере чарку й виходить на середину хати).

Шпортуниха (раптово вбігає в хату, — до Штукаревича): Стій!

Штукаревич (дивиться на неї здивовано): А се що за приказ?

Шпортуниха: Стій, кажу тобі! (Штукаревич здивовано дивиться на Шпортуниху, та обходить навкруги його, кропить водою й приговорює):

Водицею зпід жерела,
Зпід кіміня білого,
Де лежала відьма стара,
На сього мерця гнилого
Прискається... (кропить водою).
Дмухається... ф-ф-фу!

Штукаревич: Ха-ха-ха! (Обтираючись). А, щоб тебе!

Шпортуниха:

Пошепти, нашепти, чари!
З вогню, з кагли, з води...
Несу вам жабу й сажу в дари,
Поможіть мені від біди.
Щоб з сього упиряки
Не було й признаки... ф-ф-ф!
Плюну раз, — стане ягням,
Плюну два, — брикнеться!
Плюну три, — забече козиням,
Плюну штирі, — к бісу убереться!...
На землі і під землею був,
Трястував по пеклі забув,
Що тобі не в сім місці,
А тілько у трісті
За гріхи з потерчатами трастувати,
Бельзебуба батьком звати
Раз — тьфу! (Плює). Кинься ягням!

Штукаревич: Ха-ха-ха! Навіжена баба! Чи ти здуріла, чи ти, мабуть, випила за сім чортів?!

Шпортуниха: Другий раз, — тьфу! (Плює). Брикайся!

Штукаревич: О, се я можу! (Вибрикує).

Шпортуниха: Третій раз — тьфу! Бечи козиням!

Штукаревич: Ме-ке-ке-е! Ха-ха-ха! А далі ще що загадаєш?

Шпортуниха: Четвертий раз — тьфу Геть зникни!...

Штукаревич: Ну, за се вибачай, чортового батька. Я ще добре не попоїв... (Іде до столу). Зникни, каже. Ач, що видумала... А, щоб тобі копа лиха! Хіба-ж таки можна горілку покинути!

Шпортуниха (бє його по голові кописткою): Розсядься, пересядься, в тань пійди! (Штукаревич повертається, вона знов його бє): Геть, до дідька забирайся!

Штукаревич: А-а-а! Ні, не вже не жарти! Се якесь нападеніє!

(Шпортуниха кидає миску додолу і тікає, за нею **Пльондриха** і **Варвара. Штукаревич** біжить за ними).

Мондрик (висуває голову зпід ліжка): Чи вже пійшов? (Оглядається). Ой, вей мір! Скілько я живу на сей світ, то я ще не бачив щоб хто спершу умер, а потім устав! Ой, вей! Я перелякався на смерть. Я сам з однією ногою був на той світ. Може він іще прийде? Треба утікати. Полізу рачки, бо з ногами не пійду: від такого переляку ноги зовсім задубіли. (Висувається зпід ліжка до половини; в сінях чути стук). Ой, ратуйте! (Ховається).

Штукаревич (входить, держучись за лоба): А щоб тобі руки посохли, стара відьмо! Добри калатнула, аж іскри з очий посипались! Та й я-ж дурний, нема що казати, — стояв і чекав, на чім вона, сука, скінчить і дочекався. Дідько-ж її знав, що вона звезе мене палюгою! Але скажіть мені, що се таке? Жартують зі мною, чи посміховиско з мене роблять? Головне діло, я не знаю, де я і що зі мною роблять?! За ворота боявся вибігти: може там стоять які гайдамаки і пічнуть мене частувати кілками... А чи може се ще сон мій тягнеться. (Щипає себе за руку). Ні, я не сплю, я живісенький. А може я з глузду зїхав? Я починаю бояться. Тре-

ба випити. (Наливає й пє. Мондрик ворушиться під ліжком). О, щось ніби заворушилось під ліжком, — чи не собака, часом? (Підходить до ліжка й штовхає Мондрика ногою). Пійшов вон на двір, проклятий пес! Ну й щастить же мені сьогодні! Перше з бабою мав діло, а тепер з псом. (Бере коцюбу й штовхає Мондрика). А циб на двір, псявіро, циб!

Мондрик: Ой, змилуйтеня, не бийте!

Штукаревич (випускає коцюбу з рук): Що за нечиста мати? Хто там?

Мондрик: Я.

Штукаревич: Хто — я? Вилазь!

(**Мондрик** вилазить рачки і лізе до дверий. — Штукаревич злякавшись відступився назад. Мондрик коло дверий встає на ноги, кричить: Ґвалт! і утікає).

Штукаревич: Е, ні, не втічеш! (Біжить за ним).

Пльондра (трохи згодом висуває голову зпід припічка): Нема! Ізиде дух нечестивий! (Вилазить зпід припічка й стає на ноги). Благодареніе Богу, що не заглянув під припічок... Дойшов би я до срамоти і поруганія. Душа моя оставила било моє бренноє тіло і улетіла, а куди? Не вєм... Воістину притча во язицєх. Умер нагло, воста од смерти, распуди всєх. Страх велій обуя всєх, і яко овци, розметалися тамо, сямо і овамо. Сам я трепещу (поволи йде до столу), нозі мої не повинуються мнє. Ізопю єдіную, да бодрость духа воспрійму. (Сідає і пє).

СЦЕНА V.

Шпортуниха (заглядає в двері): Ви сами, дяченьку? А деж вони? Упиря немає?!

Пльондра: Счез. Ніг під собою не чую, стояти не можу зовсім одеревеніли...

Шпортуниха: Бідні ви, дяченьку, на вас й лиця немає...

Пльондра: Всі утекли, а мене самого у хаті лишили.

Шпортуниха: Та що й казать, — тож такий страх на всіх напав, що хай Господь відверне й заступить... Скілько вже приходилось упирів зашіптувати, а такого я ще не бачила: я йому шепчу, шепчу, та й ще шепчу, а він ані з місця, тілько регочеться. О, попадись він мені тепер, я його зараз так замовлю... а сею травицею як підкурю (витягає зза пазухи траву), то він тілько очи витріщить, мов баран зарізаний і — ні з місця. Я й перше була-б його спрягла, та, нігде гріха діти, пяненька трошки була... А вам, дяченьку, дуже не можеться? Певно в голові гуде, по руках і ногах зашпари ходять, а в животі бурчить?!...

Пльондра: Ох, і не питайте. Коли-б хоч до ранку дожити!

Шпортуниха: Переляк сильний. А от я вам зразу його на вуглик і виллю, та й пошепчу трошечки, побачите — як рукою здійме.

Пльондра: Ратуйте, робіть, що знаєте!

Шпортуниха: Не журіться, дяченьку, я зараз вам пораджу. (Бере з мисника кухоль з водою, дістає з печі вуголь). А ви, дяченьку, дайте з постелі простирало.

Пльондра (іде поволи до ліжка): Ноги підгинаються, наче воловяні. (Здіймає простирало й дає їй).

Шпортуниха (бере простирало): А тепер я вас обвяжу геть з голови до пояса.

Пльондра: Я не хочу, я боюся... А як Штукаревич прийде?

Шпортуниха: Як не будете робити того, що я вам кажу, то переляк і до віку з вас не вийде. Ви, дяченьку, не бійтеся. Дух святий при нас, та й травиця при мені така є, що за три верстви буде

упир вашу хату обминати. (Закутує його по пояс і міцно завязує кінці). А тепер, дяченьку, лягайте отут, на сім місці, звідкіль ляк ваш почався. Хай він туди і йде. (Кладе його на тесаме місце, де лежав Штукаревич). Лягайте, лягайте, не бійтеся. Може часом щось страшне вам присниться, буде кричати, мекати, співати, грати; часом і вдарить та ще й не раз — мовчіть і не писніть, бо як обізветесь, або поворушитесь, зараз буде вам смерть. Нічого не бійтеся, бо то нечиста сила буде вам туману напускать.

Пльондра (повертається з боку на бік): Я боюса!

Шпортуниха: Та не бійтеся. Я з вами, з чарами та з примовами. Може страховищ сих і не буде. Хто не боїться, тому нічого не покажеться. Я довго шептати не буду... одну хвилинку. Лежіть же тихо, бо починаю.

Пльондра: Скорійше, бо не витерплю.

Шпортуниха (держить в одній руці кухля, а в другій вугіль).

Біг волох через горох,
Та здибав переполох.
Ой ти, полоху, переполоху,
Забирайся з сього гороху!
Пійшов полох понад ріки,
    Понад води...
    Зайшов до сеї господи,
    Найшов тут дяка
    І зачепився за нього,
    Як поутина за будяка...
Біг пес через овес, заросився;
Вибіг на дорогу, обтрусився...
Не шкодить, як псові,
Так і вівсові, —
Хай же сей ляк не шкодить

Нашому дяченькові...
А ти не дриґайся, небоже,
То моя примова
Від ляку і переляку
Навіки тобі поможе...

(В сінях чути стук). Ох, лишечко, щось у сінях товчеться. Чи не упир? От тобі й нашепти! Куди-б його сховатися? (Кидає кухля й вуголь, гасить свічку і лізе під припічок. За сценою чути голос Кокорудзяка): „Іди, йди не бійся! Тепер мені сам чорт не страшний!”...

СЦЕНА VI.

Кокорудзяк і Соцький.

Кокорудзяк (відчиняє двері): Що за нечиста мати, — як підходили до хати, то світилося, а прийшли у хату — темно. (До соцького). Ти бачив світло?

Соцький: Так тошно, видів, бачив...

Кокорудзяк (ввійшовши в хату): О, се знов якісь штуки... (До соцького). Стань мені у дверях і нікого не випускай.

Соцький: Слушаюсь. (Стає у дверях і розстопірчив руки).

Кокорудзяк: О тепер я їм покажу, як з мене дурня робити! Всіх знайду, всім страху завдам! Лейбі пейси висмикаю, дякови всю косичку обірву і ту осьмигласну пику розібю, дячисі вязи скручу і пащику до самих вухів розірву, а з Штукаревича дух і пару випущу. Я його навчу, як зі мною жартувати. Необходимо порядок навести. Се Штукаревич підговорив усіх мене морочити: хе, лягає й умирає... А я думаю, що він і справді умер. Вірю Лейбі і лечу сюди, як навіжений... Пишу протокола, думаю: справді убили чоловіка... А, нігде

гріха діти, таки злякався, ще так прудко ніколи не бігав. Не знаю, де-б я опинився, як би не полетів у якусь яму, насилу звідтіль вибрався і потім помаленьку до Мошка; там я укутав зо дві фляшки горівки і хвабрість до мене вернулась. Тепер учинимо слідство, суд і розправу... Де-ж мої сірники. Шукає в кишенях; знайшов на столі). Є!... Засвітив свічку, оглядає усюди, побачив Пльондру). А, голубчику, тепер ти мене не злякаєш. (Витягає зза холяви нагайку і починає бить Пльондру, приказуючи): Отсе тобі жарти!... Отсе тобі фіґлі-міґлі! А се тобі і смерть!...

Шпортуниха (вилазить зпід припічка, хватає Кокорудзяка за руку: На смерть забєте дяка!

Кокорудзяк (зупинивсь): Якого дяка?!

Шпортуниха: Та Пльондру.

Кокорудзяк: А се який його біс сповив?

Шпортуниха: Та то я його сповила, мала йому переполох виливати.

Кокорудзяк: Розвяжиж його мерщій! (Шпортуниха розвязує, Пльондра перелякано дивиться на всіх. Кокорудзяк хватається за боки). Отсе так комедія! Вибачайте, пане дяче! Кому, каже, празник Варвари, а кому чуба нарвали!... Що мав відібрати Штукаревич, то вам влетіло...

Пльондра (вихватив нагайку у Кокорудзяка і давай частувати Шпортуниху, приговорюючи): „Біг пес через овес!... Бігла сука з Кременчука!...

Шпортуниха: Ой, дяченьку! Ой, змилуйтесь!

Пльондра (покинув бити): Ізиді, дух нечестивий! Волхованіє — то єсть грєх велікій сіреч ідолопоклоненіє... Я по глупотє своєй, повірив її чародійству, за што і потерпєл сугубоє наказаніє.

Кокорудзяк: Ха-ха-ха! Я думав, що то знов Штукаревич закутався для якогось фіґля!... Тепер,

мабуть, переполох як рукою знято, нічого не лишилося?!

Пльондра: Хе-хе-хе! (Чухає спину). Ісцілився до основанія. Тілько тєлеса мої, аки огнем опалими суть...

СЦЕНА VII.

Тіж, Пльондриха і Варвара.

Пльондриха (входячи): Хвалити Господа, що люди є у хаті. От оказія, не доведи, Господи, у друге її бачити! Відколи на світі живу, верхи коровою не їздила, а сеї ночі прийшлося. Як Штукаревич ото устав, так я на вулицю — й гайда! На вулиці лежала корова, я не роздивилась, та на неї... Корова зірвалась та й гайда зі мною на всі витяжки вулицею. Спершу я думала, чи не Штукаревич мене ухопив... з переляку дух у мене сперло. Корова вибігла на глинище і — шубовсь туди, разом зі мною!... І як я тілько жива зісталась і костий не потрощила!

Кокорудзяк: А я, грішний чоловік, подумав собі, чи не нарочито він підмовив Лейбу, підмовив всіх, щоб мене на глузи підняти!

Пльондриха: Оттакої ще не чули! Хоча-б і схотів такий жарт викинути, то хіба дві доби на однім місці вилежав би!? Та й що нам за радість над кимнебудь глузувати?!...

Кокорудзяк: Гм! Що-ж би се таке могло бути?

Шпортуниха: Упир, голубчику! Щоб я з сього місця не зійшла, упир! Його треба зашептати ще раз, а сею травицею підкурити. (Виймає зза пазухи траву).

Пльондриха: Маєш ти щастє, що втекла. Всі ми дурні, вибачайте, не треба нам було лякатися.

Чоловік на час завмер, а опісля й ожив. (У дверях зявився Штукаревич, за ним Мондрик). Сон такий часом находить на чоловіка.

СЦЕНА VIII.

Тіж, Штукаревич та Лейба Мондрик.

Штукаревич: Се ви правду сказали...

(Всі злякались. Кокорудзяк сховався під стіл, Пльондра під лавку, Соцький і Шпортуниха за Пльондриху, Варвара за Шпортуниху).

Штукаревич: Ха-ха-ха!

Мондрик: Хе-хе-хе! А чи я не правду казав, га? Бачите, як усі злякалися... Пане вратник, вилазьте зпід стіл, нема вже чого лякатися. Пан Штукаревич зовсім ожив, вернувся з того світ. Ми обидві там були, Мошка знайшли, випили по дві чарки... Я зовсім пяний став...

Штукаревич: Та й справді, чого боятися? Адже бачите, що я живий — живісенький зістався.

Всі (здивовано): О, говорить!!

Кокорудзяк (вилазить зпід столу, Пльондриха зпід лавки. Кокорудзяк хватає Штукаревича за плечі і роздивляється): Фтома, невже-ж ти той котрого я виряжав на той світ?...

Штукаревич: На той світ, при рапорті? Ха-ха-ха!

Шпортуниха: І мене, дурну бабу, в обман увели...

Штукаревич: А то ти наді мною шептала?

Шпортуниха (ховаючись за Пльондриху): Я, паночку, я зазулечко, простіть мені, дурній бабі.

Штукаревич: Не бійся, не бійся, бити не буду... Як би ти була попалася мені, тоді...

Шпортуниха: Чи я-ж тому винна? З переляку

на всіх туман якийсь найшов. Пані дячиха, як розказали мені про всю сю оказію, яка тут, паночку, з вами скоїлась... я своєю дурною головою й подумала: чи не упиром ви прикинулися, та її ну вас зашіптувати... а далі й палюгою...

Кокорудзяк: Ха-ха-ха! То й тобі добра баня (лазьня) була?

Штукаревич: А то-ж! Не знав, де я і що зі мною діється. Думав, що збожеволів. Аж якось Лейбу піймав і він мені вже все розказав, що тут зі мною трафилось.

Пльондра: Воістину, милостивче, чудная приключилась з вами оказія. Днєй странствія моєго шестьдесять пять лєт, но очеса мої не ліцезрєлі такого дива.

Кокорудзяк: Се оказія, якої в моїм стані ніколи не бувало!...

Штукаревич: Що бувало, те минуло... Хвалити Бога, що так скінчилось!...

Пльондриха: Від щирого серця ми дякуємо Богови милосерному, що ви встали і — кінець усім клопотам поклали. А то ми обоє боялися, що нас будуть тягати по судах. А тут дочку пора заміж віддавати... Ви так нагло вмерли, свідків при тому не було. Поки суд та діло, а всякий міг би подумати, що ми вам життє вкоротили...

Штукаревич: Вибачайте, що наробив вам такого гармідеру...

Пльондра: Путі Господні неісповєдіми. Человєк, яко трава: сьогодня жиє, а завтра гніє... Єжечасноє помишленіє о грєхах треба мєті.

Штукаревич: Ох, правда. Великий я грішник! Але Господь дає мені ще який час на покаяніє. Ну, що, як би, борони Боже, прокинувся у могилі?

Кокорудзяк: А ми-ж на що? Не огледівши тебе як слід, в землю не заховали-б.

Пльондриха: Як мало бути, так і сталося... І от як сам господар зявився, то я йому й гроші віддам. (Іде до скрині і дістає гроші).

Штукаревич: Спасибі вам, що переховали. Я за ними отсе сюди й повернув...

Мондрик: О, і гроші мої є?! Слава Богу!

Кокорудзяк: А ви-ж казали, що не брали?

Пльондриха: Бо ви з таким криком та ґвалтом улетіли в хату, та ще й у ночи... (Дає гроші). Лічіть, повинні бути всі. (Штукаревич лічить; всі на нього дивляться).

Штукаревич: Всі. Спасибі. (Сховав гроші). Тепер ми можемо й їхати.

Мондрик: Можем, можем. Гроші, слава Богу, знайшлися і ви живі...

Кокорудзяк: То що-ж і поїдемо. Нагамідерували вам тут і буде з вас. Вибачайте, та лихом не згадуйте...

Штукаревич: Стрівайте! З мене могорич. (Лізе за грішми).

Пльондра: І прекрасно, і велелєпно!...

Пльондриха: Сідайте, будь ласка, за стіл. Старий, проси... Варваро, принеси з комори запіканку й рибу!...

Штукаревич: А мій же могорич?

Пльондриха: Ваш — опісля.

Пльондра: Скажете, де ви жиєте і аз буду... А поки що, хліба-соли одкушайте та познакомимся близше. У нас доч.

Пльондриха: Варвара.

Кокорудзяк: Дочка професора.

Шпортуниха: І дяка.

Штукаревич (сідає, за ним Кокорудзяк): Хліба-соли не цураємось. Правду качужи, виголодався — дві доби нічого не їв...

Пльондриха (до себе): Приїхав сватати нашу

Варвару. От коли-б як небудь його з нею окрутити! (Варвара принесла горілку й рибу, поставила на стіл і стала коло печі. Дячиха наливає і до Штукаревича): За ваше здоровя. Дай вам, Боже, в добрий час одружитися!

Штукаревич: Спасибі. Після сієї оказії невідмінно оженюся. Годі байдаки бити, умирати, та супокою людям не давати.

Пльондра: І писаніє глаголет: невозможно чоловіку єдиному биті... сотворю йому...

Пльондриха (перебиває): Як трафиться зручна оказія їхати через наше село, не минайте-ж нашої господи...

Пльондра: У нас доч...

Пльондриха: Варвара.

Кокорудзяк: Дочка професора.

Шпортуниха. І дяка.

Пльондриха (випила, потім подає Штукаревичу): Призволяйтесь! (Потім подає другим).

Мондрик (бере чарку): Бажаю панови Штукаревичу щастя, здоровля, довгі літа і гарну молоду жінку! І дай, Боже, щоб я дочекавсь гуляти на вашім весіллю! Віват! Панови Штукаревичу!

Всі. Віват!

(Мондрик ухопив Шпортуниху і пустився в танці. Чарка пійшла кругом. Мондрик приспівує: „А дід бабці купив капці! Були короткі, та втяв пальці).

Шпортуниха (вирвалась). Навіжений! Сказився від радости, що гроші знайшлися! (Всі сміються). Вернись батько його з того світу, то він не буде йому такий радий, як грошам!

Мондрик (бере чарку). Ну, запевне, я і грошам радий і панови Штукаревичу радий, що в добрім

здоровлю вернувся з того світу... І всім вам радий... і ви всі раді... А скажіть мені, хто грошам не радий?! Хиба той тілько, що у землі лежить... А поки чоловік живе, то іповинен думати, де тії гроші заробити і дурно не пропустити!

Всі: Віват, Лейбо! Віват!

Завіса.

MAY
4
1984

MB
2-10-84

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY